

MAGYAR ABC

Fabó László Pál:

Különleges nyelvemlékünk az isztambuli rovásfelirat!

Ráduly János nyomán.

2007. szeptemberében megkaptam Ráduly Jánostól AZ ISZTAMBULI SZÉKELY (MAGYAR) ROVÁSEMLÉK című, 2007-ben az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában megjelent remek könyvét. (A továbbiakban R. J., illetve ISZMR.) Ez úton is köszönöm Neki figyelmes kedvességét, szívélyes beírását! Öröm volt kézbe vennem! Olvasása felidézte bennem életem egy lelkes, a rovás gyakorlásával töltött időszakát és több akkori gondolatomat, melyek értő társak híján szinte már elenyésztek.

Több napon át rágódtam, vajon helyes-e, nem ront-e többet, mint amennyit használhat, ha leírom sok évvel ezelőtti meglátásaimat az isztambuli felirattal⁵⁸ kapcsolatban. Ami miatt emellett döntöttem, az volt, hogy az eddig hozzám eljutott írásai alapján olyan elkötelezett, gondos íráskutatónak ismertem meg Őt, aki számára fontosabb maguknak a feliratoknak a minél alaposabb feltárása, mintsem valamely korábbi véleményének mindenáron való védelmezése. Ezt bizonyítják számomra az egymást időben viszonylag távol követő, egy-egy részletet

⁵⁸ Ez másként konstantinápolyi rovásfelirat néven ismert, és róla eddig tudottakat Varga Gézától idézzük: „Bélai Barnabást és társait, II. Ulászló királyunk követeit, 1512 és 1519 között, hét esztendeig tartotta vissza Konstantinápolyban Szelim szultán. Kete(j)i Székely Tamás követ a Követek háza istállójának külső falára a következő feliratot véste: *Ezerőcáz tizenöt esztendőben írták eszt, László király öt követét váratták itt, Bilaji Barlabás kettő esztendéjék itt valt, nem tón császár ..., Keteji Székel Tamás irtán eszt, Szelimbök császár itt té ben száz lóval.* Az épület 1865-ben leégett és lebontották, a felirat szövegét Hans Derschwan 1553-as naplójegyzete mentette meg. A naplóbejegyzést 1913-ban fedezte fel a Fuggerek családi levéltárában Babinger Ferenc, aki a felirat másolatát elküldte a magyarul tudó és a székely írást ismerő dán Wilhelm Thomsennek. Ő aztán megállapította, hogy az székely rovásrással készült s nagyrészt el is olvasta a szövegét. A felirat érdekessége, hogy a sorok balról jobbra haladnak, a betűk pedig tükrözöttek. Balról jobbrahaladó sorvezetésű rovásfelirat több is van, a betűk tükrözésére azonban ez az egyetlen példa. Ezt a tükrözést Németh Gyula a titkosítási szándékkal magyarázta (N. Gy.: A magyar rovásrás. A magyar nyelvtudomány kézikönyve. MTA. Bp. 1934/9).” http://www.virtus.hu/?id=detailed_article&aid=11280 — A szerkesztő lábjegyzete.

újból boncolgató, bizonyos korábbi álláspontjait helyesbítő, finomító cikkei, könyvei.

A most rögzített meglátásaim egy része egészen friss, melyeket az Ő könyvének figyelmes olvasása közben, annak hatása alatt leltem, és amelyekben már erősen megjelennek az etruszk-magyar olvasataimból szerzett tapasztalatok. Egyik-másik eleinte talán kissé szokatlanul hat majd, és esetenként ellenkezik is nagy tekintélyű kutatók sorának eredményeivel, de hasznosságuk reményében ajánlom őket.

Nagyjából a keletkezésük időbeli rendjét követendő, a felirat végétől visszafelé haladok. R. J. könyvének bizonyos helyeit fogom csak megemlíteni a jobb követhetőség érdekében.

Az augsburgi másolatot veszem alapul. (ISZMR 7. o., stb.)

Íme a felirat első másolata (első ábra), amely 1515 után közel negyven évvel „készült”.

Közöljük egyik régebbi, balról jobbra haladó olvasatát. A kisbetűk az elhagyott magánhangzókat jelölik (második ábra).

eZeR · ŐCÁZ · TIZeNÖT eSZTeNDÖBeN ·
 ÍRTáKeSZT LÁSZLÓ KIRÁLYÓT KÖVeTÉT
 VÁRATTáK · eSZT
 BILAJI BaRLABÁS KeTŐeSZTeNDeJIK
 ITVALTNeM TÓN CSÁSZÁR ·
 KeTeJI · SZéKeL TaMÁS IRTÁNeSZT.
 SZeLIMBŐK CSÁSZÁR · ITtÉBeN SZÁZLÓVAL ·

E másolat szakaszolása alapján a felirat 24 szakaszból áll, ha az első sor végi ligatúrát is külön szakasznak számolom. A fenti rovás-másolatot kicsit széthúzással sorszámoztam.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
·EH· XAMB· TBCXY· KEXXC· NYNH·					ADIAC QNPOVY ONPY TRKQ F				
11	12	13	14	15	16				
XTAPPT XNAKPA OYKENTO TMRKCE KXC PPH·									
17	18	19	20	21	22	23	24		
OYAT· IOA YBM THYCK· IAOXO·					QNPN· KXCC· IBEACMA				

A vizsgálatra elővett szakaszt az így képzett sorszámaival azonosítom.

23. szakasz.

Mintegy hét évvel ezelőtt akadtam fenn e szakaszon én is. Nagyon hasonló következtetésekre jutottam mint amit R.J. kifejt az ezzel foglalkozó fejezetében (ISZMR 19.o). Teljesen egyetértek a kezdő összerovás 'ID'-ként való azonosításával (ISZMR 20. o.). Szerintem is fel kell tételezni az 'e-é' hangok következetes ugratását az egész feliratban az egykori rovó részéről (ISZMR 28., 33. o.). Külön próbálni kell tehát az é hang lehetséges megjelenéseit. Pontosan úgy gondolom én is, hogy az ősi lejegyzési gyakorlatban a feliratok tagolása gyakran nem felet meg a mainak, amennyiben az 'egy szuszra' kimondott szavakat nem választották mindig el egymástól! Ezért sok esetben a visszaolvasáskor kell szavakra tördelni a megszakítatlan jelsorokat.

Az etruszk feliratok olvasatait közlő ETERUSZK JELVARÁZS c. könyvemben, használom a 'szolgai' hangzósítás módszerét az olvasati lehetőségek felismerésének megkönnyítése érdekében. Első menetben kiírom minden más-salhangzóhoz a 'kötelező' 'e' előhangot, melyeket az értelem (értelmek) függvényében lehet aztán 'kigyomlálni'. (Az összerovásokat aláhúzással azonosítom.)

A 23. szakasz teljes hangzósítása a fentiekre figyelemmel:

FFXC IeDeTeBeN

Ebből egy lehetőségként valóban adódik a R. J. által javasolt olvasat: IDÉTBeN (ISZMR 20. o.). Azonban nem csak ez adódik. Ha feltételezem e jelsor továbbszakaszolhatóságát, akkor az

IeDe Te BeN

szintén felvetődhet. Nem feledve a hosszú hangzók jelöletlenségét az ősi rovó gyakorlatban és esetleges 'é' hang jelenlétét sem zárva ki:

IDe Té BeN(n)

olvasat teljesen megengedhető. Mire vezethet ez? A 'té' szó a régies alakja a '(valahová) rakott, (valahová) tett' értelmű tett szónak. Ezt észrevéve a felirat utolsó négy szakaszának (21-24 szakaszok) lehetséges olvasata így alakul:

...Szelimbök Császár ide té, benn száz lóval.

Értelmezett olvasata pedig:

...Szelimbök Császár ide rakott (tett be), benne száz lóval.

Márpedig ez egy büntetés leírásának mutatkozik, miszerint a Császár az illetőt egy száz lóval telerakott istállóba záratta.

Ilyen közelítés kicsit közvetlenebb magyarázatot ad a száz ló emlegetésére. (ISZMR 23.-24. o.)

21. és 13. szakasz.

Talán jogosan vetődhet fel a kérdés, miért használta a felirat rovója e két szakasz utolsó jeleként a 'csúcsára állított négyzet' alakú K jelet, ellentétben a 9. szakasz végén használt fordított 'Z' formájúval? Szakács Gáborné (Friedrich Klára) többszörösen kifejtett álláspontja szerint „hogyan miért a négyszög K-t használta a rovó a 13. és a 21. szakasz végén: azért, mert mind a két esetben magas hangrendű magánhangzó áll előtte, 'i és ö'. A 'váratták' végén azért van a másik K, mert az 'á' mély hangrendű.” (Pl.: *Tászk-tetőtől a bosnyák piramisokig*, 112-115. oldalak, Újabb adatok a két K betű használatához). Igen, ez nagyon elfogadható indoklás! Elképzelhető-e evvel nem ütköző, valamilyen egyéb hangképzési oka is erre a rovónak?

Mint azt R. J. megállapította (ISZMR 28. o.) a 9. szakasz olvasatánál:

VÁRADTÁK.

A végén nem vitatható K hanggal.

TRIKU

A 13. szakaszra térve, teljes hangzósítása (ISZMR 26. o.):

OPXPEKTO eKeTÖeSZeTeNeDeJleK

Itt kissé kétséges, hogy az utolsó hang vajon a többesszám K jele-e. A szövegösszefüggés azonban alig vitatható módon a KETTŐ ESZTENEJIG olvasatot teszi természetessé. Akkor viszont miért nem a G jelet tette a szakasz végére készítője?

Gondolatom szerint azért, mert ez a G hang hallhatóság, vagy tájjellegű ejtémód szempontjából átmenetet képez a K felé. Ahhoz hasonlóan, mint pl. a 'megszab', 'legkésőbb', vagy 'hazugság', stb. szavak esetében, melyeket könnyen hallhatjuk (sőt mondjuk) 'mekszab', 'lekkésőbb', és 'hazukság' alakúnak.

A 21. szakasz (hagyományos) SZELIMBÖK olvasata e tapasztalatból kiindulva lehetséges még

LAOXO

SZELIMBÖG-ként is.

Fel tudom tételezni a XVI. század elejének szokásai alapján a SZELIM BÉG tájnyelvi változatának. (Netalán a BÉG lenne a BÖG, azaz 'üvöltözik' ejtémódosulata [böğ – béget]?)

Ha itt is alkalmazom a jel-következetes leírásomat, akkor

eSZeLeMBÖeK

lesz. Ez kiolvasási változatait tekintve öt további lehetőséget biztosan ad:

SZELEM BÖK, SZELEM BÖG, SZELLEME BÖK, E SZELLEME BÖK, SZELLEME BÖG (Azért még felbukkan az E SZÉL ÍM BÖG, s az ESZELEM [felfogom] ÍM BÖK alak is.)

Megengedve magunknak ezek közül bármelyik, vagy mindegyik elfogadhatóságát, amit kapunk, olyan rejtett bírálatát, olyan furfangos kifigurázását adhatják a császári önkénynek, amik a felirat készítőjét a nagyon okos és SZELLEM-es emberek közé emelik!

20. szakasz.

Igen fontos észrevételt és megállapítást tesz R. J. a 14. szakasz vizsgálatánál (ISZMR 25. o.), amikor az utolsó előtti N jel esetleges és lehetséges O jellel való alaki egyezését veti fel ezen írásemlékben. A 20. szakasz utolsó előtti jelét minden felemlített kutató N jelként feltételezte. Thomsennel kezdődően lerögzült az ÍRTÁNeSZT olvasat (ISZMR 18. o.).

Izgalmas lehetőség azonban az utolsó előtti N jel O jelkénti azonosítása. Teljes hangzósítással:

IeReTÁOeSZeT

Tördelve: IeReTÁ OeSZeT, vagy IeReTÁ O eSZeT lesz. Első esetben ÍRTÁ OSZT adódik. Felvethető az ÍRTÁ szónak 'irtja'-ként, valamint az OSZT szónak 'osztogat, eloszt'-ként értelmezése, illetve Ó ESZT (ezt), vagy Ó ESZET felbontása.

Szerintem is az ÍRTÁ itt 'írta, megírta' értelemben szerepel. Az OSZT (asztán) pedig az 'azután', illetve 'következtében, emiatt' kifejezés jól ismert, régies változata. Ezekkel együtt a felirat vége:

... írtá oszt Szelimbög Császár ide té, benn(e) száz lóval.

Ímígyen a szövegrész egy olyan parancs (büntetés) gondolatát adja, ami valamiféle írás folyamánya lehetett, amit az értelmezett olvasat pontosan ad: ...megírta, emiatt Szelimbök Császár ide rakta (záratta be), száz lóval (együtt).

Eljutottam vizsgálódásom legkényesebb részéhez! Az etruszk olvasataim során rendszeresen ütköztem a nevek azonosíthatóságának, illetve az egyéb szövegektől való megkülönböztethetőségének nehézségével. Az ősi írásmódok – látzólag egyöntetű – gyakorlatában többnyire semmilyen formában nem különböztették meg a neveket! Bonyolítja a helyzetet, hogy ha voltak is nevek, azok 'beszédes nevek', vagyis önálló nyelvi értelemmel bíró szavak, szókapcsolatok is voltak egyidejűleg. Igen erősen vetődik fel bennem a kérdés: biztos-e, hogy a 17. - 19. szakaszok valóban egy nevet adnak?

17., 18. és 19. szakaszok.

Maga az a tény, hogy R. J. is komoly történeti kutatást szánt e szakaszok vizsgálatára felveti a mély továbbgondolás igényét (ISZMR 12.- 14. o.). Vegyük sorra!

A 17. szakasszal kapcsolatban felvetődik a kétely az azonosíthatóságot illetően (ISZMR 12. o.).

E négy jelre a teljes hangzósításom:

QYPT eKeTeJI

Bizony a fenti hangzósításnak az egyik jogos olvasata lehet a:

KéTeJI

Feltételezve a J jel LY-nal való azonosságát, – ami fölöttébb valószínű a továbbiak fényében, – ez egy önálló értelemmel bíró szavunk régies alakja. Azt jelenti: (valakinek a) KÉTELYEI, azaz kétségei!

R. J. említi még a korábban már többekben felmerült a Kéthely faluból származásra utaló "kéthelyi" értelmezést.

A **18. szakasz** hasonló.

Hangzósítása: **IOA** eSZeKeL

(Most kizárom a tördelés esetén előkerülhető eSZeK eL, eSZéK eL, vagyis a valakik, valamit éppen ELESZNEK. Szintúgy elvetem az eZ éK eL, azaz EZ A DÍSZ EL, és az eZ KeL lehetőségeket.)

R. J. felveti, miért nem használta a rovó az LY jelet, noha a szövegben alkalmazza azt a 7. szakaszban, tehát bizonyosan ismerte (ISZMR 13. o.). Ld. a 7. szakaszban az ötödik jel:

OTNIPOXY

Nos az én tapasztalatom alapján valaha nem működött következetesen a megkülönböztetés a J, az L és LY között! Leginkább a rovó képzettsége és nyelvhasználati szokásai, érzéke döntötte el melyiket részesítette előnyben.

A most vizsgált 18. szakasz alap olvasata: SZéKeL

A SZÉKEL megint egy saját jelentésű szó. Értelme: ül, helyet foglal, lefoglal, uralkodik, stb.

Ld. még: székhely (Székely!), szék(es)város (E-szék), székfoglalás, úrszék, széki, trónszék, stb.

A **19. szakasz** – bármennyire váratlan – sem különb. Hangzósítása:

TBM eTeMÁeS

(Ismét nem tekintem a tördelés után adódható: TE MÁS, ETTE MÁS, ETTEM ÁS változatokat.)

A kézenfekvő valóban a TAMÁS azonosítás! De nem az egyedüli! Emlékezve az 'é' ugratásra ugyanannyira védhető a TÉMÁS. Ennek a 'saját jogú' értelme: témával bíró, témájú!

Ezzel így áll össze a felirat utolsó sora:

Kéteji székel témás írtá oszt Szelimbög Császár ide té, benn(e) száz lóval.

Mai gondolkodásmódunkra áttéve az értelmét: Kétségei (el)uralkodnak témájú írás(a) miatt Szelimbög Császár ide tette be száz ló közé. Nem feledkezve

meg a 21. szakasszal kapcsolatban felvetődött SZELLEMESségről, bizony nagyon is adódik a gondolat, miszerint a felirat készítője ismerve a Porta keménységét úgy írta föl üzenetét, hogy annak esetleges elolvasása 'kimagyarázható legyen'. A Császár ra vonatkozó megengedhetetlen kételyei olvasási hibának, illetve személynévnek legyenek minősíthetők, s ezáltal elkerülhetővé váljon a fel ségsértés vádja. Áttérve a második sorra, a fenn már említett 13. szakaszon túl csak egy meggondolásom van.

14. szakasz.

Hagyományos olvasata: ITVALTNeM

Amint R. J. is hosszasan elemzi e szakasz értelmezhetőségét (ISZMR 25. o.) úgy én is felvetnék további lehetőségeket.

7MBAFCB

A szakasz első jele, amely összerovás, pontosan olyan, mint a 23. szakaszé (ld. fenn). Ha ott védhető az ID, vagyis 'ide' olvasat, akkor itt sem különben.

Ezzel a szakasz teljes hangzósítása: IeDeVAeLeTeNeM

Mint a korábbi olvasati kísérletek alkotói feltételezték, e szakaszt igazán csak tördelve lehet érthetőség közeli formára hozni.

Lehetséges olvasatai hosszú mássalhangzót is megengedve:

IDe VALLT NeM, IDe VALL Te NeM

Ezzel a második sor teljes olvasata:

BILÁJI BARLABÁS KeTTŐ eSZTeNDeJIG IDe VALLT NeM TŐN CSÁSZÁR.

Értelme: Két éven át Biláji Barlabás ide vallotta (megvallotta): nem tesz a Császár!

Más közelítés is lehetséges ha az olvasat:

IDe VÁLT NeM

Ezzel a második sor teljes olvasata:

BILÁJI BARLABÁS KeTTŐ eSZTeNDeJIG IDe VÁLT NeM TŐN CSÁSZÁR.

Értelme: Két éven át Biláji Barlabás ide különült el (ide ragadt): nem tesz a Császár!

Nagyon kézenfekvő lehetőségként adódik egy R – L hangtorzulás (félrehal-
lás) feltételezése:

IDe VÁRTa NeM

Ezzel a második sor teljes olvasata:

BILÁJI BARLABÁS KeTTŐ eSZTeNDeJIG IDe VÁRTa NeM TŐN CSÁSZÁR.

Értelme: Két éven át Biláji Barlabás ide várta, (de) nem tesz a Császár!

Számomra az összes közül ez utolsó lenne a legjobb változat, miközben ez a legkevésbé védhető!

A feliratban rejlő sok izgalmas lehetőség között felvetődik bennem még két ide hozható.

(1) A TŐN szó, mint a 'tesz' régies alakjának értelmezése kézenfekvő. Azonban a TŐN ma is használt értelme: tövön, törzsön, (család)fán. Így kezelve a TŐN CSÁSZÁR törzsökös, dinasztikus jelentést ad. Ha feltételezek rejtett bírálatot, kigúnyolási szándékot, akkor a NEM TŐN CSÁSZÁR éppen jöttmentet, akár trónbitorlót is adhat!

S lám! Az volt!

„Tardi Lajos kitűnő könyvéből (Régi magyar követjárások Keleten. Második kiadás. Bp. 1989.) értesülünk Bilaji (Bélay) Barlabás-vezette követség Isztambulba való megérkezése előtti történelmi eseményekről. Ezt írja: »1512-ben a becsvágyó és kegyetlen Szelim megalégeli II. Bajazid viszonylag 'békés' uralkodását, és miután apjával együtt fivérét is könnyörtelenül meggyilkoltatja, maga ül a trónra, s uralma soha nem látott hódítások révén még megdönthetlenebbé teszi az oszmán világhatalmat.« ” (ISZMR 7. o.)

(2) Jelenleg nincs módom ellenőrizni, ám emlékeim szerint használatban volt a NEMTŐ kifejezés. Amennyire felidézni tudom nemző és/vagy mentő⁵⁹ volt az értelme.

Ha emlékem jó és a XVI. században létezett a NEMTŐ szó, akkor ez is alkalmas adhatott Biláji Barlabás követ úrnak epés mondanivalója dicséretbe bújtatására (álcázására). Vérbel politikus volt!

Benyomásom, alapján a felirat egyes sorai önálló, lényegüket illetően zárt gondolatmeneteket rögzítenek. Ha feltételezek a másolat készítőjéről pontos alakhúségre törekvést, akkor fel kell tételeznem a szöveg elrendezésének megtartását is. Ezt elég jól bizonyítja a második sor rövidecsége, ami után legalább két szakasz befért volna az üresen maradt helyre, ha ott folytatódott volna az eredeti. Azért gondolom fontosnak kiemelni ezt, mert az első sor utolsó jele (az eSZT) szerintem a saját sorának zárásaként kezelendő.

Lassacskán elfogynak hozzáfűznivalóim.

7. szakasz.

Az első sor 7. szakasza maradt már csak hátra. Ebben azonban két észrevételem támadt.

ÖTNIPOXY

Rögtön az ötödik jellel kapcsolatban, amit a rovásábécé LY-ként tart számon és mindenki így is hangzósítja. Régebben több vélekedést olvastam (melyeket most nincs időm előkutatni) a székelymagyar rovásjelek önálló szóértékeiről. A belül-vonással, vagy -ponttal ellátott, vagy üres kört a 'forrás', a 'jó', a 'lyuk',

⁵⁹ Azaz védőszellem, védőszellem. — A szerk.

avagy a 'lik' jelölőjeként nevezték meg, kiemelve az utóbbi három kezdőhangja-
it, mint egymás változatait, s mint ilyeneket e rovásjel lehetséges, egyenértékű
hangértékeit. Nem mellesleg az LY-t két latin betűként kiolvassva 'LI'-t kapunk!
Ezt (feltételesen) elfogadva a 7. szakasz első öt jelének olvasata KIRÁLi-nak is
megengedhető! Ennél fontosabb a szakasz utolsó, 'eltévesztett' jelére vonatkozó
véleményem.

ÖTNIPOXY

R. J. is feltétlen szükségesnek ítéli e jel taglalását, mert korántsem természe-
tesen adódik értelmezése (ISZMR 40-41. o.).

Noha egyáltalán nem szorulnak rá, mégis védelmembe venném mind a fel-
irat eredeti alkotóját, mind másolóját.

Az eddigiekben azzal a feltételezéssel éltek a kutatók, hogy az utolsó jelet
készítője eltévesztette, vagyis T helyett véletlenül ZS-t írt, mert a szokásos jobb-
ról balra irány helyett balról jobbra haladóan véste az istálló márványlapjára, és
ez ütközött a beidegződéseivel. (Kiemelem én is, az iránnyal fokozta a feliratá-
nak olvasási nehézségeit.)

A T jel ilyenén tévesztésének valószínűségét nagyon kicsire teszem, mert
már a 3. szakasz is T jellel zárult, amin rögzülhetett az új írásirány és -mód. Sőt
további három rafinált, összerótt T jel előzi meg ezt a 3., 4. és 5. szakaszokban
(tehát összesen négy), és ezek egyike sem eltévesztett! Megfontolandónak tar-
tom a jel alakjából következő ZS hang elfogadását.

Ez esetben a szakasz olvasata:

KIRÁLYŐZS

Csupán egyetlen pillanatig érződik zavarónak! Felidézve a 13. és 21. szaka-
szok végén az általam kiemelt G hangok említett el-K-sodását, itt pedig
ZS-izsegőssé válhatott egy S hang, ami igen gyakori a tájnyelvi beszédekben!

Olvasata máris érthetővé vált:

KIRÁLiŐS

Lássuk miként alakul vele az első sor második fele:

LÁSZLÓ KIRÁLiŐS KöVeTéT VÁRADTÁK, eSZT!

A rendkívül jelentős nyelvi tanúságon túl, miszerint nevezhette Királyősnek
az uralkodót akkoriban, elmarad az olvasatokból a nagyon zavaró ÖT, ami után
értelmezhetetlen a sorzáró, egyes számú (a valódi hangzása szerint SZ-szel írt)
EZT (itt ni, aki írja e sorokat)! Emellett szükségtelemmé válik a kényszeredett ku-
tatás a 'további négy' királyi követ után!

Őszintén remélem sikerült még közelebb hozni e terjedelme miatt is rendkí-
vüli jelentőségű rovásírás emlékünket a megnyugtató értelmezéshez.

Budapest, 2007. szeptember 17.

Ábrákkal kiegészítve: 2008. április 4.-én e kéziratomat elküldtem véleményezni egyik nagy rovásgyakorlattal és széles ismeretekkel rendelkező kedves barátomnak. Nagyon köszönöm Neki áldozat- és segítőkészségét! Íme rövid levele (részlete):

„A Tamás szó 'témás'-nak olvasását viszont két okból is vitatom. Az egyik, hogy véleményem szerint a 'téma' szót nem használták a magyarok abban az időben, ennek régi szótárainkban is utána néztem, nincs bennük. A téma szó görög eredetű, (thema), de a 'tematika' már a latinba is átment. A másik, hogy a szóban a hiányzó magánhangzónak mély hangrendűnek kell lenni, tehát nem lehet É, mivel az Á mély hangrendű. Szerintem, nagyon hiányzik a végéről az egész szövegnek a leírása a te olvasatodban, ezt még hozzá kéne tenned. Küldd el Rádulyinak, kíváncsi vagyok a véleményére.”

Már elküldtem Ráduly Jánosnak, de eddig nem kaptam választ tőle. Úgy hallottam gyengélkedik. Ezúton kívánok lehető legjobb egészséget, töretlen kutatási kedvet Neki!

Barátom értékes észrevételei, felvetései további indoklásra, illetve újabb átgondolásra késztettek. Néhány rövid beszúrást és javítást tettem a szövegbe (pl.: a kétféle K témakörhöz, stb.), illetve az alábbiakkal egészítem ki.

Valóban több példa is van a hangrendi illeszkedés 'visszaható' alkalmazására a különböző rovásfeliratokban. Pl.: a bolognai rovásfeliratok botnaptáron – éppen a felvetés szerint – TMÁS lejegyzéssel szerepel a TAMÁS név (December 21., 29.), egyezően e vizsgált isztambuli (19.) szakasszal. Itt fontos újból jelezni, hogy R. J. is külön szükségesnek tartotta magyarázni a Tamás olvasatot. (ISZMR 13. o.). Tehát mint hatalmas tudású rovásfelirat kutató, Neki is feltűnt a hangugratás eme módjának többféle (egyenértékű) megközelíthetősége!

Aki elegendő rovásfelirat-olvasási tapasztalattal rendelkezik már, az tudja, hogy egyáltalán nem következetes az egykori rovásfeliratok jelhasználata. Néhány példa ugyancsak a Marsigli-féle botnaptárról (Tarics Péter: A MAGYAR ROVÁSÍRÁS ÉS ANNAK ELSAJÁTÍTÁSI MÓDJA, 63-68. o.):

ALPNA (február 7.) elfogadott olvasata ALPINA. Hangrendi következetesség esetén ALAPANA, ALPONA, ALPÚNA, stb. lenne a várható olvasat.

ALBRT (április 23.) elfogadott olvasata ALBERT. Hangrendi következetesség esetén ALBARAT, ALABORT, ALÁBÚRÁT, stb. lenne a várható.

SZNISZLÓ elfogadott olvasata SZANISZLÓ. Ebben a hangrendi illeszkedés 'visszaható' alkalmazása nem következetes, mert különben SZENISZLÓ, SZINISZLÓ, SZÜNISZLÓ, stb. képződne a kiírt magas fekvésű I 'visszahatására'.

Azért nevezem 'visszahatásnak', mert egyes ugratott hangokat a jelsor későbbi helyén kiírt hangzó által adott fekvésben pótolnak vissza olvasói. Ez elvileg ellentmond a nyelvi logikának, hogy a folytatás fekvését rögzít(het)i csak a kiírt magánhangzó.

Miért lehetséges ez mégis? Mert a rovásírás gyakorlata az élő nyelv részletes és mély ismeretére épít!

Az élő nyelv ismerete nélkül nem olvashatók el a rovásírásos feliratok!

Mi, akik tudjuk egy-egy szó használatos alakját, alakjait, akkor is felismerjük őket, ha következetlen kihagyásokat tett, vagy élőbeszéd szerinti hangalakokat rögzített lejegyzője. Éppen ez okoz nehézségeket a használatból kikerült szavak esetén!

Mindezek fényében és egyezően a fenti (19. szakaszt elemző rész végével) egyáltalán nem vitatom a TAMÁS olvasat helyességét, mert ez adódik természetesen módon, valamint ez ad alkalmat a nagyon okos rovó számára, hogy egy névbe rejtse mondanivalójának veszélyes értelmű változatát.

Ezirányú gondolatomat csak erősíti a TAMÁS név köztudott "kétkedő" jelentése! Ld.: hitetlen, tévelygő Tamás! Behelyettesítve a Tamást a kétkedővel, az utolsó sor olvasata fokozott kételyt rögzít:

Kéteji székel kétkedő(n) írtá oszt Szelimbög Császár ide té, benn(e) száz lóval.

Az így keletkezett változat jótékonyan feloldja e jelsor Tamás helyett általam témás formában való olvasatából származott fenti ellenvetést. Természetesen, mivel részemről csupán egy megfontolásra ajánlott változatként lett felvetve, és nem megmásíthatatlan ítéletként, egyáltalán nem okoz gondot az esetleges elutasítását tudomásul vennem. Ám a felvetésemet még életben tartanám! Teljesen elfogadom, hogy a XVI. századi általános közbeszédében, illetve az akkori szókészletet rögzítő szótárakban nem volt benn a téma (thema) görög (latin) szó. Ha ezt a feliratot egy közember írta volna, azonnal visszavonnám javaslatomat! Azonban éppen a feliratból egyértelmű készítőjének átlagon felüli képzettsége, hiszen a király követe – mai megnevezéssel – diplomata volt, aki biztosan sok nyelvet beszélő, így görögül és latinul tudó kellett legyen!

Tehát, ha valakinél, akkor nála feltételezhető és elfogadható a téma szó használata! Sőt e szó akkori szűkebb elterjedtsége szintén a veszélyesebb mondanivaló elrejtését segíthette.

Rákényszerülve a felirat újbóli átgondolására ismét fennakadtam – sok kitűnő kutatóval együtt, R. J.-sal az élen – a 9. szakasz értelmezési nehézségén!

Jobbat nem tudván fenn a 3. oldal tetején elfogadtam R. J. javaslatát, a VÁRADTÁK olvasatot.

Idézem R. J. ide tartozó fejezetét, mely szépen sorolja az adódó gondolati változatokat (az alábbi 3. sorszám az ISZMR-ben az ábra száma):

„Sok fejtörést okozott az első sor utolsó előtti szava is ... A mondat logikája szerint itt a várták szónak kellene állnia, a szövegben viszont ez olvasható: IÁRADTÁK, vagy IÁRATTÁK. A hosszú T más-salhangzó helyett mi a DT olvasat mellett érvelünk: így elkerülhetővé válik a hosszú mássalhangzó jelölése (jelölésének rovás-gyakorlattal ellenes feltételezése, F. L. P.).

3. TÁRIQJ

„Az első I betű minden bizonnyal a V helyett került szóba, azaz másolási hiba történt (kiemelés F. L.). Ezt már Sebestyén Gyula is felismerte (a 20. század elején), s mi az általa javasolt helyreállítást látjuk a legcélszerűbbnek. Az ő elgondolása szerint próbáltuk/próbáljuk mellőzni a hibát (lásd a rajz 3. szavát). Látható, hogy másolásakor mindössze egy kis vonalacska maradt el (pontokkal jelöltük), amely az első betűt V-vé (magyar M betűvé) minősítette volna. Elvetjük a járatták olvasatot, hiszen az első betű a szóban tisztán megformált I. És elvetjük az íratatták formát is, mert ez az olvasat képtelenség: ... öt követét iratták itt. S legvégül indokolatlannak látjuk a Ferenczi által újrjavasolt JÁTSZATTÁK megoldást, ugyanis a szóból hiányzik az első T betű. Különbö is a TSZ hangkapcsolatot Keteji Székel Tamás, a felirat 'szerzője' C betűvel jelölte volna, akár csak az ötszáz - öcáz szó esetében.” (ISZMR 28.-29.o)

Kezdetől fogva piszkált ez a szakasz, mert a felirat kiegyensúlyozott alakításából sehogyan sem következett számomra a rovó elhibázott vésetének, vagy a másoló hibájának feltételezése!

Mindig zavar őseinkkel kapcsolatban a 'nehézkező, nehézfejű mester' bélyeg előrántása, amikor nekünk támad értelmezési benutságunk!

Nézzük meg alaposan! Még ezen a rossz minőségű, nagyított másolaton is téveszthetetlenül ismerhetőek fel az egyes rovásjelek! Sorban véve: I, ÁR ligatúra, SZ, ADT ligatúra, aK.

Az általam használt teljes hangzósítással leírva: IÁReSZADTaK az eredmény. No jutottunk-e valahova?

Látszólag nem! De csak látszólag! Ha ugyanis nem esünk megint bele az egy jelszakasz egy szó (kényszer)képzetbe, és legalább részben elfogadjuk Ferenczi meglátását, nevezetesen az első két jel, az IÁ adja a JÁ hangzást, akkor:

JÁReSZ ADTáK

lesz, amihez jutunk! Ezzel az első sor második fele a következőképpen alakul:

LÁSZLÓ KIRÁLiŐS KöVeTeT JÁReSZ ADTáK eSZT!

Szokásos írásmóddal írva:

László Királyős követet jársz adták ezt!

Szép, szép! Szép lenne, ha nem adták, hanem adta állna ott! Mivel akkor:

László Királyős: követet jársz, adta (parancsba) ezt!
tényleg értelmes mondat lenne az olvasat eredménye!

Nos! Mégis pontosan az ADTÁK a legvédehetőbb olvasata, ha nem feledjük, hogy a Király a nemzet megtestesítője, aki nem felfogható egyesszámban! Ez a királyi többes!

A tisztességes olvasat tehát:

László Királyős: követet jársz, adták (Ők parancsba) ezt!

Végül, eleget téve jóbarátom fenti kívánalmának, két összesített (értelmezett) olvasatomat adom.

Első: a császári felséget kímélő változat:

1. sor

Ezer öcáz tizenöt esztendőben írták ezt: László Királyős: követet jársz, adták ezt.

2. sor *Biláji Barlabás kettő esztendejig ide vallt: nem tőn Császár!*

3. sor *Kéteji székel témás írtá, oszt Szelimbög Császár ide té, benn(e) száz lóval.*

Megjegyzem a szöveg logikája szerint írásban kaphatta az utasítást a Király-
östől a bizonyára már régebben a helyszínen tartózkodó követ a "járásra", vagyis az aktivitásra!

Második: a bök változat:

1. sor

Ezer öcáz tizenöt esztendőben írták ezt: László Királyős: kő-vetet jársz, adták ezt.

2. sor

Bélajji, bár lábás - kettő -, esztendejig ide vall: Te nem-tőn (jöttment) Császár!

3. sor

Két heji székkal té, más: írtá Ó eszt, szelem bög: Császár, ide té, benne(!) száz lóval.

Ha az ember kellő figyelemmel és nyelvi érzéssel alaposan végigelemzi, kiderül, hogy e feliratnak tucatnál több, egymással szorosan összefüggő, változataiban egymásra vonatkoztatható, egyenértékű olvasata van, amik izgalmas képet kerekítenek ki (tökéletes megfelelésben az etruszk feliratokkal) a magyar nyelv és rovása szédítő együtteséről.

Szó mi szó: e Szellem ma is nagyon bök!

Budapest, 2008. 04. 04.—09. 06.